

Poskytování podpory pro voliče s postižením v duševní oblasti

Náměty z praxe sociálních služeb

Quip

a

1. Obsah

1.	Obsah.....	1
2.	Úvod	2
	Jak poskytovat podporu při naplňování volebního práva.....	3
	Co zatím víme z vlastní praxe.....	3
	Pomáhat v soudních řízeních	3
	S citem pomáhat překonat nezájem o volby	4
	Prověřit volební právo v předstihu	5
	Dlouhodobě pomáhat s porozuměním významu voleb.....	6
	Pomáhat lidem rozšiřovat pomoc přirozeného sociálního okolí	7
	Pomoci lidem zažít aktivní zapojení do politického dění v obci.....	7
	Pomoci lidem poznat volební kandidáty.....	8
	Připravit materiály v co nejsrozumitelnější formě.....	9
	Pomoci připravit se předem na to, co bude volební místnosti.....	10
	Překonat architektonické bariéry ve volební místnosti	10
	Pomáhat ve volební místnosti	11
	Vyhnout se manipulaci.....	11
3.	Organizace, jejichž pracovníci sdíleli své zkušenosti	13
4.	Bibliografie	14
5.	Příloha: Co jsme zjistili	16
	Jak se lidé s postižením ve volbách rozhodují.....	16
	Obavy z ovlivňování voličů	16
	Omezování volebního práva soudem	17
	Pomoc s obhajobou u soudů a spolupráce s opatrovníky	18
	Pochybnosti o volebním právu	19
	Pro lidi, kteří nikdy nevolili, volby nejsou téma	20
	Architektonické bariéry na cestě do volebních místností.....	21
	Podpora naplňování volebního práva.....	21
	Specifické situace v pobytových službách	23

2. Úvod

Jednou ze základních činností v sociálních službách je „pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů“. Volební právo je důležitým právem a pracovníci sociálních služeb musí vědět, jak lidem s jeho naplněním účinně pomoci, a to navzdory přetrvávajícímu přesvědčení společnosti, že lidé s postižením v duševní oblasti, to je zejména lidé s tzv. mentálním postižením nebo duševním onemocněním, volit nepotřebují, nebo dokonce nemají¹.

Tento materiál je určen především poskytovatelům sociálních služeb. Obsahuje souhrn námětů, které mají pomoci při poskytování podpory při obhajobě volebního práva lidí s postižením, při přípravě na volby i při samotné volbě.

Dokument vznikl na základě sdílení praktických zkušeností zástupců několika organizací, kteří pomáhali lidem s postižením v duševní oblasti při parlamentních volbách v r. 2017 a přímé volbě prezidenta v r. 2018. Většina řešení a dobrých zkušeností zapojených organizací je promítnuta do následující kapitoly *Jak poskytovat podporu při naplňování volebního práva*. Souhrn identifikovaných problémů je v příloze „*Co jsme zjistili*“, kterou najdete na konci.

Organizace, jejichž zástupci přispěli do společného vědění především v rámci pracovního setkání 7. června 2018, najdete vyjmenované na konci dokumentu. Všem patří velký dík!

Pracovníci, kteří pomáhají uživatelům svých služeb při účasti na volbách, jsou v tomto dokumentu označeni jako „*podpůrci*“.

¹ Situaci zkomplikovalo sjednocující stanovisko Nejvyššího soudu, které tlačí soudy k posuzování a návazně i k omezování volebního práva. To je sice v rozporu s čl. 29 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením, který „*zaručuje aktivní i pasivní volební právo všem osobám s jakýmkoli postižením a výslovně míří i na osoby s postižením v duševní oblasti*“ (Quip, 2016), ale soudy přesto volební právo omezují.

Jak poskytovat podporu při naplňování volebního práva

Co zatím víme z vlastní praxe

Tato část obsahuje hlavní způsoby podpory lidí, jejichž volební právo bývá často zpochybňováno poukazem na jejich duševní onemocnění nebo tzv. mentální postižení. Základním východiskem jsou osobní zkušenosti pracovníků organizací, které poskytují sociální služby dané sílové skupině.

Pomáhat v soudních řízeních

Pomoc a podpora při naplňování volebního práva může nastat i roky před samotnými volbami v případech, kdy soud omezí volební právo člověka, se kterým pracujeme. Soudy volební právo lidí s postižením omezují, přestože to je v rozporu s mezinárodním právem². Zejména mají tendenci omezovat tzv. pasivní právo, tj. právo kandidovat a být volen. Přitom ve světě existují příklady toho, jak např. lidé s tzv. mentálním postižením zastávají důležité politické role (Johnová, 2017).

Dobře argumentovat

Co se týče soudních řízení, je stěžejním nástrojem obhajoby zachování svéprávnosti – to znamená i volebního práva – dobrá argumentace, vytrvalost v odvolávání se k vyšším instancím a postoj nejbližšího okolí, mj. opatrovníka. To ukázala analýza Právní případy zaměřené na vrácení svéprávnosti a využití podpory při rozhodování (Johnová, Kořínková, & Strnad, Právní případy zaměřené na vrácení svéprávnosti a využití podpory při rozhodování, 2017).

Při argumentaci je také důležité vědět, že rozhodování není jen věc racionálního úsudku. Důležitou roli hrají emoce. Volební chování ovlivňuje řada aspektů jako např. geografie, místní sociální a ekonomický kontext,

² Konkrétně s čl. 29 Účast na politickém a veřejném životě Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením

sociální statut, vzdělání, preference rodičů viz např. (Kudrnáč, 2015), (Kostecký, 2009). Výzkum ukazuje, že modely založené na racionální volbě nezachycují dostatečně politickou realitu (Hrbková, 2014).

K argumentaci potřebné pro odvolání lze z praxe Quipu nabídnout anonymizovaný výňatek z úspěšného odvolání proti soudnímu rozhodnutí omezujícím volební právo (Kořínková, 2018).

Pomáhat s odvoláváním se k vyšším soudním instancím

Odhodlání odvolávat se je silnější, má-li člověk oporu nejbližšího sociálního okolí a zejména opatrovníka. Opatrovník může z různých důvodů odmítat součinnost a nechce podávat odvolání proti omezujícím soudnímu rozhodnutí. Je důležité vědět, že odvolání může podat i člověk sám, bez opatrovníka a s pomocí podpůrce.

Dělat osvětu zaměřenou na opatrovníky

Zájem rodin a opatrovníků může poskytovatel sociální služby zvyšovat také uspořádáním seminářů na téma podpora voličů s postižením a volební právo. Také lze působit dlouhodobou osvětou – zveřejňovat informace a fotografie z předvolebních akcí i samotných voleb apod.

S cítem pomáhat překonat nezájem o volby

Další překážkou naplňování volebního práva může být nezájem voličů. Není divu. Pro řadu lidí, zvláště ty, kteří před platností nového občanského zákona byli zbaveni svéprávnosti, byly volby v minulém a letošním roce vůbec první příležitostí volit. Lidé proto nejsou zvyklí volit, nemají žádné zkušenosti, nerozumí významu ani systému voleb. A mnoho z nich ani nemá zájem volit.

Je to dědictví předchozího a do značné míry přetrvávajícího postoje vůči lidem s postižením v duševní oblasti. Nepochybně je naší povinností chybu napravit, nabízet pomoc a podporu ve volbách, ale soustředit bychom se měli na nerozhodnuté a ty, kteří chtějí volit.

K využití volebního práva nelze nikoho nutit.

Prověřit volební právo v předstihu

Má-li služba člověku poskytovat podporu při výkonu volebního práva, je naprosto nezbytné, aby její pracovníci znali rozsah případného omezení svéprávnosti v této oblasti. V opačném případě nemůže poskytnout dobrou službu. Je rozhodně lepší prověřit volební právo s předstihem, protože pochybnosti mohou vznikat z řady důvodů: nejasně vymezené omezení svéprávnosti, opatrovník odmítne opatrovanci anebo jeho podpůrcům sdělit obsah soudního rozhodnutí, soud opomene zaslat obci, kde má člověk trvalé bydliště, výrokovou část rozsudku, takže obec pak nezařadí člověka do seznamu voličů, ačkoli volební právo má.

Pomoci člověku prověřit rozsah omezení prostřednictvím rozsudku

Je potřeba obstarat si rozsudek. Pokud není v jeho části „výrok“ výslovně uvedeno, že soud omezuje aktivní volební právo daného člověka, pak může volit. Popis omezení volebního práva obsažené v jiné části soudního rozhodnutí, konkrétně v odůvodnění, k omezení volebního práva nestačí.

Může se stát, že opatrovník odmítá sdělit svému opatrovanci nebo službě rozsah omezení. V tom případě lze nahlédnout do soudního spisu.

Prověřit, zda jméno člověka figuruje v seznamu voličů

Pokud člověk v minulosti měl omezeno volební právo³ je lepší s předstihem prověřit na příslušné obci, je-li člověk v seznamu voličů. Pokud není a volební právo má, měla by jej obec na základě předloženého soudního rozhodnutí do seznamu doplnit. Později to usnadní situaci ve volební místnosti, kam už člověk nemusí kromě občanského průkazu nosit také soudní rozhodnutí

a vystavovat se riziku dohadování se s volební komisí. Z praxe víme, že

³ Lidé, kteří byli plně zbaveni svéprávnosti v době platnosti starého občanského zákoníku, přišli automaticky i o volební právo.

právě nechuť dohadovat se, nebo neobeznámenost s postupem při dokazování volebního práva, vedly k tomu, že člověk nakonec nevolil, ač volební právo měl.

Pokud nestihnete včas prověřit zařazení člověka do seznamu voličů, doporučujeme přinést si s sebou do volební místnosti rozsudek a případně i vládní Stanovisko k omezení svéprávnosti z pohledu volebního práva (Ministerstvo vnitra ČR, 2017), které obsahuje metodiku pro volební komise.

Podrobnosti k tématu najdete v článku Přijďte k volbám. Co všechno je součástí volebního práva (Quip, 2017)

Dlouhodobě pomáhat s porozuměním významu voleb

Přímá, osobní podpora má řadu forem, jak je vidět v následujících kapitolách. Základem správné volby ale je porozumění významu voleb a situaci ve společnosti a v politice.

Pomáhat při sledování a porozumění tomu, co se děje ve společnosti

Především ale je potřeba lidem dlouhodobě pomáhat při sledování toho, co se děje ve společnosti a politice. Společenské a politické dění by se mělo stát tématem každodenních diskusí. Začít měsíc před volbami je už dost pozdě.

Politické dění také může být tématem pro pravidelné setkávání sebeobhájců, kteří si témata navrhnou sami, často podle toho, o čem jsou televizní zprávy.

Připravit pracovníky sociálních služeb na nový úkol

Pomáhat při porozumění významu a systému voleb, významu volených orgánů pro praktický život lidí atd. klade nové nároky i na samotné pracovníky. Pokud mají být schopni tyto věci vysvětlit, musí jim také rozumět. Např. krajské volby jsou pro velkou část lidí nezajímavé. Pro pochopení jejich významu je nutné vědět, jak kraje ovlivňují dění v obci

a životy lidí dotační politikou nebo nastavením metodického vedení obcí. Je možné udělat školení „občanské výchovy“ pro pracovní tým.

Ne všichni mají o politiku a volby zájem a mnoho pracovníků nebude mít nejen dostatek kompetencí, ale ani chuť se tématu věnovat. V tom případě bude lepší delegovat úkol na ty, které tohle téma baví a rozumí mu.

Pomáhat lidem rozšiřovat pomoc přirozeného sociálního okolí

Důležitou strategií, jak pomoci lidem udělat si relevantní názory potřebné pro účast ve volbách

a přitom minimalizovat riziko nepatřičného ovlivnění klientů, je rozšiřování okruhu lidí z přirozeného okolí, kteří mohou sloužit jako přirozený model a rádce.

To je také dlouhodobý úkol, ale velmi důležitý – lidé, kteří využívají sociální služby, nebudou tak příliš závislí na těch, kteří jim pomáhají, ale dostanou příležitost utvářet své názory přirozeně – např. podle toho, co ví o kandidátech soused, nebo paní, kterou pravidelně potkávám při venčení psa.

Více podrobností o přirozené podpoře najdete v dokumentech Přirozená podpora a nezávislý život lidí s postižením: rešerše literatury (Kocman, Přirozená podpora a nezávislý život lidí s postižením: rešerše literatury, 2016) a Sociální služby a práce se zdroji přirozené podpory: kvalitativní studie tří komunitních služeb (Kocman, 2016).

Pomoci lidem zažít aktivní zapojení do politického dění v obci

Lidé, kteří před pár lety sami ani nenakupovali, protože byli zcela zbaveni svéprávnosti a tím pádem i volebního práva, nemají logicky k občanskému angažmá v roli voliče nejmenší vztah a nechápou, k čemu to může být dobré. Téma pro ně může být vzdálené a nesrozumitelné. S tím lze pracovat.

Pomoci nejdříve s „osobnějšími“ volbami

Pro pochopení fungování voleb je ideální nabídnout lidem, kteří nikdy nevoli, nejdříve komunální volby. Zvláště v malých obcích mají lidé možnost osobně znát zastupitele včetně starosty a udělat si vlastní názor na to, kdo je vůči nim dlouhodobě vstřícnější.

Pomáhat lidem porozumět a průběžně se zapojit do politického dění

Není potřeba čekat pouze na volby. Lidé se mohou vyjadřovat k peticím ve své obci, mohou chodit na jednání zastupitelstva, na demonstrace – všude tady se mohou učit, že mají možnost se zapojit a něco ovlivnit, tím, že se vyjádří.

Bez dlouhodobého sledování toho, co se děje, se zvyšuje pravděpodobnost, že se (jakýkoli) volič nechá opít rohlíkem politického marketingu.

Pomoci lidem poznat volební kandidáty

Ale ani velké město nemusí být na překážku, když chceme lidem pomoci seznámit se osobně s kandidáty pro příslušné volby. Lidé se mohou setkat s politiky na různých akcích nejen v průběhu roku, ale zejména před volbami, kdy politické strany mají obvykle zájem se setkávat, protože vědí, že v boji o hlasy voličů přitahuje.

Pomoci lidem zúčastnit se debat s kandidáty

Můžeme lidem pomoci účastnit se politických debat, které organizují politické strany nebo jiné organizace a skupiny angažovaných občanů.

Zorganizovat vlastní debaty s kandidáty

Můžeme také uspořádat setkání politiků s občany sami a pozvat nejen zástupce různých stran. I to, že některé politické strany odmítnou vyslat zástupce, nebo nebudou vůbec reagovat, je informace, o které můžeme s našimi klienty vést diskusi: co nezájem o nás vypovídá o straně? Jak to

koresponduje s dlouhodobou profilací strany? Není přehnaný zájem před volbami jen populismus?

Pokud budeme sami organizovat setkání s politiky, je ideální připravit takovou akci pro širokou veřejnost, protože tímto uspořádáním současně posílíme sociální začlenění lidí s postižením a uděláme něco i pro osvětu.

Pomoci lidem sledovat volební téma v médiích včetně internetu

Volby jsou mediálně ostře sledovaným tématem a lze využít nejrůznějších zdrojů informací. Užitečné jsou televizní debaty, volební kalkulačky, volební lavičky a různé další cesty sloužící k porovnávání programů politických stran a jejich kandidátů.

Připravit materiály v co nejsrozumitelnější formě

Pomoc s porozuměním nabídky politických a jejich kandidátek vyžaduje přípravu – zorientovat se ve věci a připravit v tištěné nebo elektronické podobě srozumitelné podklady: obrázky kandidátů, jejich leaderů a srozumitelný text o jejich programu.

Připravit srozumitelné informace o volbách

Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v ČR připravuje ke každým volbám přehledný materiál psaný ve snadno srozumitelném formátu „*easy-to-read*“, který lze použít jako základ pro debatu s vašimi klienty. Najdete je na webu www.spmPCR.cz v novinkách, nebo můžete o něj požádat e-mailem sociální pracovnice SPMP ČR:

<http://www.spmPCR.cz/kontakty/poradna/>

Připravit srozumitelné informace o stranách a kandidátech

Pak je potřeba najít čas na diskusi o možnostech, připravit si odpovědi na otázky typu Co udělal tenhle člověk/tato strana užitečného? Jak bude podporovat naplnění našich potřeb a práv? Jak se staví k problematice sociálního bydlení a bezbariérových

bytů? Podporuje strana spíš ústavní péči nebo pečovatelskou službu a osobní asistenci?

Pomoci připravit se předem na to, co bude volební místnost

Na to, co člověka čeká ve volební místnosti, je dobré se pečlivě připravit předem. Jsou dva základní body přípravy.

Pomoci pochopit, co se děje ve volební místnosti

Pro ty, kteří se voleb nikdy nezúčastnili anebo potřebují opakované přiblížení toho, jak probíhá samotná volba, lze před volbami uspořádat „*volební divadlo*“ s komisí a plentou, aby si lidé mohli prakticky vyzkoušet, co se bude dít – kontrola občanského průkazu, odchod za plentu s obálkou atd.

Pomoci připravit v klidu doma všechno, co se dá

Mnoho z nás udělá v klidu domova vše, co lze. To samé můžeme pomoci našim klientům. Poté, co se rozhodnou, jim pomůžeme vybrat kandidátní listiny, zakřížkovat příslušné strany či kandidáty a ostatní vyhodit do (tříděného) odpadu. Do volební místnosti pak odejít jen s připravenými volebními lístky, které člověk za plentou vloží do obálky a pak do urny.

Překonat architektonické bariéry ve volební místnosti

Volební místnosti jsou často zřizovány v bariérových školách nebo úřadech, kde se člověku s fyzickým postižením postaví do cesty schody anebo úzké vchody. Jsou dvě základní řešení:

Pomoci požádat o vydání voličského průkazu a volit v bezbariérové volební místnosti

Zažádat o voličský průkaz je potřeba s předstihem. Poté je potřeba najít nejbližší vhodnou, bezbariérovou volební místnost a volit tam.

Volit doma do přenosné volební urny

Pokud se Vám nepodařilo včas si vyřídit volební průkaz, můžete ve dnech voleb svému klientovi pomoci požádat příslušnou okrskovou volební komisi o to, aby mu umožnila hlasovat mimo volební místnost. V tom případě volební komise vyšle dva své členy s přenosnou volební schránkou k člověku domů.

Pokud si člověk nestihne vyřídit volební průkaz a nechce volit doma, protože např. si chce užít volební atmosféru, zbývá ještě třetí rychlá cesta: Požádat členy volební komise, aby přinesli přenosnou urnu do přízemí nebo na jiné přístupné místo v objektu, kde se nachází volební místnost. Volební komise by v tom případě měla zajistit také přenosnou plentu – nelze jen tak volit na náměstí!

Systemové, ale časově náročnější řešení

Dlouhodobějším, systémovým řešením je apelovat na zajištění bezbariérovosti volebních místností.

Pomáhat ve volební místnosti

Podpůrci si někdy nejsou jisti tím, jak poskytnout podporu ve volební místnosti, zda mohou pomoci člověku i za plentu. Odpověď zní „*mohou*“. Hlasovat osobně neznamena, že člověk musí osobně hodit lístek do urny.

Každý má právo na asistenci při výkonu volebního práva. Jiný volič, tj. asistent, příbuzný apod., může člověku pomoci vložit hlasovací lístek do obálky a logicky i hodit do urny. Nepřípustné je pouze za sebe do volební místnosti vyslat někoho jiného.

Vyhnout se manipulaci

Obviňování z manipulace a strach podpůrců z toho, že budou při poskytování podpory nechtěně ovlivňovat rozhodování lidí, kterým

pomáhají, byl prvním důvodem pro uskutečnění společného setkání a sepsání tohoto materiálu.

Strach z manipulace je ale obecně přehnaný a nepřiměřený reálné situaci. Při poskytování podpory při rozhodování ve volbách lze použít Etické a metodické zásady poskytování podpory při rozhodování. Obecně je potřeba zdůraznit, že jedna věc je poskytnutí informací a druhá je na základě čeho se člověk rozhodne. „Lidé se zásadně rozhodují převážně emocionálně. Volby nejsou výjimkou, jsou naopak ještě výraznějším prosazením tohoto pravidla.“

Lidé se někdy výslovně ptají „Koho ty budeš volit“. *Pokud podporovaný člověk výslovně vyžaduje od podpůrce radu ve smyslu názoru na řešení – jaké řešení vybrat – měl by podpůrce vysvětlit podporovanému člověku rizika s tím spojená (nechtěné ovlivňování, odpovědnost za výsledek rozhodnutí, odlišnost hodnot atd.).* (Quip a Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením, 2017, str. 5)

3. Organizace, jejichž pracovníci sdíleli své zkušenosti

Tento materiál vznikl díky sdílení zkušeností následujících organizací:

- Domov pod hradem Žampach (Žamberk)
- Domov pro osoby se zdravotním postižením Sulická (Praha)
- Chráněné bydlení NAPLNO (Jindřichův Hradec)
- Quip (Praha)
- Rytmus – od klienta k občanovi (Praha a Sokolov)
- Skok do života (Hradec Králové)
- Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v ČR (SPMP | Česká republika)

4. Bibliografie

- Hrbková, L. (2014). Emocionální volič: stav studia emocí v politologii. ISSN 1803- 8220 Dostupné z: *Acta Politologica* 6, 1, 39-55. Získáno 30. 8 2018, z <https://acpo.vedeckecasopisy.cz/publicFiles/00598.pdf>
- Johnová, M. (1. 11 2017). *V zahraničí na rozdíl od ČR se lidé s tzv. mentálním postižením mohou realizovat v politice*. Získáno 26. 8 2018, z www.kvalitavpraxi.cz: <https://www.kvalitavpraxi.cz/pro-media/tiskove-zpravy/v-zahranici-na-rozdil-od-cr-se-lide-s-tzv-mentalnim-postizenim-mohou-realizovat-v-politice/>
- Johnová, M., Kořínková, D., & Strnad, J. (2017). *Právní případy zaměřené na vrácení svéprávnosti a využití podpory při rozhodování*. Praha: Quip, z. ú. Načteno z <http://www.umluva.cz/res/archive/000151.pdf?seek=1503304657>
- Kocman, D. (2016). *Přirozená podpora a nezávislý života lidí s postižením: řešerše literatury*. Praha: Quip. Získáno 30. 8 2018, z <https://www.kvalitavpraxi.cz/res/archive/030/003894.pdf?seek=1475212393>
- Kocman, D. (2016). *Sociální služby a práce se zdroji přirozené podpory*. Praha: Quip. Získáno 30. 8 2018, z <https://www.kvalitavpraxi.cz/res/archive/030/003895.pdf?seek=1475212423>
- Kořínková, D. (2018). *K omezení volebního práva. Výňatek z odvolání proti omezení svéprávnosti*. Praha: Quip. Získáno 3. 9 2018, z <https://www.kvalitavpraxi.cz/res/archive/034/004258.pdf?seek=1535970494>
- Kostecký, T. (2009). Regionální rozdíly ve volebních výsledcích v České republice - parlamentní volby 1996-2006. . *Evropská volební studia*. vol. 4, no. 2, ISSN 1801-6545, 124-134. Získáno 30. 8 2018, z http://ispo.fss.muni.cz/uploads/EVS/008/evs_4_2_2.pdf

- Kudrnáč, A. (2015). Stranické preference mladých lidí v České republice. *Sociológia*, vol. 47, no. 5, 527-550. Získáno 30. 8 2018, z <https://www.sav.sk/journals/uploads/10191134Kudrnac%20-%20OK.pdf>
- Ministerstvo vnitra ČR. (3. 5 2017). *Ministerstvo vnitra České republiky*. Získáno 26. 8 2018, z Stanoviska Ministerstva vnitra k otázkám voleb: Stanovisko k omezení svéprávnosti z pohledu volebního práva
- Quip. (5. 10 2017). *Přijďte k volbám 2017!* Získáno 26. 8 2018, z www.kvalitavpraxi.cz: <https://www.kvalitavpraxi.cz/aktuality/ochrana-prav/prijdte-k-volbam-2017/>
- Quip a Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením. (2017). *Etické a metodické zásady podpory při rozhodování*. Praha: Quip a SPMP. Načteno z <http://www.umluva.cz/res/archive/000150.pdf?seek=1495815406>
- Strnad, J., & Škopová, V. (31. 3 2016). *Přirozená podpora a nezávislý život lidí s postižením*. Získáno 26. 8 2018, z www.kvalitavpraxi.cz: <https://www.kvalitavpraxi.cz/aktuality/pravo-na-zivot-v-komunite/prirozena-podpora-a-nezavisly-zivot-lidi-s-postizenim/>

5. Příloha: Co jsme zjistili

Identifikace hlavních překážek vychází z výpovědí podpůrců, kteří se zúčastnili pracovního setkání dne 7. června 2018. Organizace, které pro tento účel vyslaly své zástupce, najdete v kapitole číslo 3. Zjištění jsou roztříděna do následujících témat.

Jak se lidé s postižením ve volbách rozhodují

Účast ve volbách není aktem izolovaných jednotlivců. Lidé jsou vždy ovlivňováni svým okolím a je potřeba s tím počítat. Člověk jde často k volbám, když jdou ostatní z rodiny anebo přátelé či spolubydlíci a naopak. Také při výběru strany či kandidátů se lidé orientují podle svého okolí.

Jinde na odděleních měli názory na volby převzaté z rodiny – např. maminka volí, tak já také volím.

Vzájemně se podporují, vedou debaty s tím, koho budou volit. Jsou navázáni na lidi venku: „Já mám jasno, protože mi poradila sousedka, se kterou chodím venčit psa.“

Taky funguje příklad – když ostatní jdou volit.

Obavy z ovlivňování voličů

Podpůrci se ve svém okolí opakovaně setkávali s negativní reakcí na to, že pomáhají svým klientům připravit se na volby. Jejich kolegové v práci i jinde poukazovali na to, že klienty nepřípustně ovlivňují. Sami podpůrci také mají tyto obavy z ovlivňování klientů a nevědí, jak se ovlivňování vyhnout.

S čím jsem bojovala, byly postoje lidí kolem. Hodně lidí okolo mi říkalo, že to je zmanipulované, a přitom tenhle mladý muž byl tak jasně rozhodnutý, všechno přečetl. Jak se bránit tomu, že jsem ho nezmanipulovala?

Pro mě největší etické dilema je kolem rozhodování. Jak k tomu přistoupit, abych neřekla svůj názor, jak se rozhoduju já sama.

Jak to vysvětlit a neovlivnit?

Nevíme, jak seznámit lidi s možnostmi volby a nevnášet svoje názory.

Jedna z žen byla v době voleb v psychické nepohodě a bylo těžké najít způsob, jak jí pomoci volby zvládnout a neovlivnit vlastním názorem. Také jsme měli obavy, aby lidé nás nenařkli, že jsme ji ovlivnili.

Osobě se hodně peru s tím „neovlivňovat“.

Omezování volebního práva soudem

Soudy, nikoli výjimečně, omezují volební právo, častěji tzv. pasivní volební právo.

Zaznamenali jsme, že s přehodnocováním rozsudků dochází k masivnímu odebrání volebního práva. Klientka přišla o volební právo a byla překvapená, že nově nemůže volit.

Dělali jsme si interní průzkum zaměřený na to, jak soudy testují schopnost výkonu volebního práva. Pokládaly např. otázky: Kdo je prezident? Kolik bylo prezidentů? Kolik je senátorů, kolik poslanců? Soudce se ptal, jestli pána volby zajímají? Měla jsem obavu, jestli když řekne ano, tak ho omezí. Je to o to víc absurdní, že se to omezuje na základě takových otázek.

Potom je ta právní rovina – když soud volební právo omezí, tak co s tím?

Asi polovina uživatelů našich služeb má omezenou svéprávnost a je po přezkumech. Soudy často člověku nechaly aktivní právo a pasivní omezily.

Máme ženy, které žily léta v ústavu. Čtyři volit chtěly, ale tři z nich volit nemohly.

Máme případ ženy, které soud novým rozsudkem omezil volební právo. U soudu se navíc provalilo, že paní v minulosti dvakrát volila, ale fakticky nemohla.

Pro soudního znalce byla problémem představa, kdyby se člověk, jehož svéprávnost byla přehodnocována, dostal do volené pozice.

Pomoc s obhajobou u soudů a spolupráce s opatrovníky

Pracovníci sociálních služeb mohou přispět k zachování volebního práva svých klientů, pokud se pokusí vstoupit do soudního řízení buď v roli svědků, nebo zástupců v řízení. Přínosem je spolupracovat s veřejnými nebo soukromými opatrovníky a tlačit advokáty, aby se seznámili se situací člověka. Soud s větší pravděpodobností zachová aktivní volební právo, to znamená, že člověk může volit.

V případech, kde se nám podařilo vstoupit do soudního řízení, zůstalo aktivní volební právo zachované, pasivní ne.

V první fázi jsem byl u soudů a podařilo se nám dosáhnout toho, že dnes už lidé volební právo mají. Jindřichohradecký soud vrací svéprávnost i navzdory posudkům soudních znalců s poukazem na to, že „k tomu už máme judikáty, tohle my omezovat nemůžeme“.

U hradeckého soudu se snažíme být obecný zmocněnec, ale soudy to moc nechťejí. Doprovázíme klienty k advokátovi. Nutili jsme advokáty, aby se scházeli, když jsme je donutili a

seznámili se situací člověka, potom víc fungovali, ale někdy to nemělo valný efekt.

Pomáhalo, že jsme si naučili jednoho soudce, že jsme za veřejnost. U opatrovníků z rodin, kteří neví, nás soudce vyzve, abychom doplnili informace. Veřejní opatrovníci nás také někdy navrhnou, že k tomu máme co říct.

Ne vždy najde člověk, který má zájem volit a jehož volební právo soud omezil, podporu u opatrovníka. Zájem pomoci nemají někdy jak veřejní opatrovníci, tak i rodiny.

Problém je, že rodiče nás nechtějí pustit do řízení, v těch případech se pak omezení volebního práva nedaří zachovat vůbec.

Mám chlapíka, co má jasno v tom, koho volit, ale volit nemůže. Veřejná opatrovnice se nemá k akci, rozsudek je nový.

Veřejná opatrovnice se odvolala, protože ta paní hodně chtěla.

Klientka je po debatě s veřejnou opatrovnící přesvědčená, že to nepotřebuje, takže to ani nechce.

Veřejní opatrovníci se nechtějí odvolávat, ale ten člověk si může odvolání sám napsat.

Pochybnosti o volebním právu

Lidé, jejich podpůrci a rodiny někdy nevědí, zda mají či nemají právo účastnit se voleb. Může jít o důsledek nejasně vymezeného omezení svéprávnosti, nebo o situaci, kdy opatrovník odmítá opatrovanci anebo jeho podpůrcům sdělit obsah soudního rozhodnutí. Také se může stát, že soud opomene zaslat obci, kde má člověk trvalé bydliště, výrokovou část rozsudku, takže obec pak nemůže např. po navrácení volebního práva člověka zařadit do seznamu voličů.

Setkali jsme se s tím, že celá rodina nešla k volbám, protože si nebyli jistí volebním právem člena rodiny s omezenou svéprávností. Báli se, že kdyby se ukázalo, že volit nemůže, bylo by mu to líto a to by bylo líto zbytku rodiny.

Ze soudu neposlali rozsudek na obec, takže obec nevěděla o změně ve svéprávnosti pána.

U prezidentských voleb ve 2. kole klientku nenechali volit, přestože volební právo měla. Problém byl v tom, že s sebou nevezala rozsudek a asistentka, která ji doprovázela, nebyla na situaci připravená.

Jednomu pánovi soud vrátil svéprávnost, ale protože nebyl v seznamu voličů, chodil k volbám s rozhodnutím, až nakonec ho to otrávil.

Pro lidi, kteří nikdy nevolili, volby nejsou téma

Pro řadu lidí, zvláště ty, kteří před platností nového občanského zákona byli zbaveni svéprávnosti, byly volby v minulém a letošním roce vůbec první příležitostí volit. Lidé nejsou zvyklí volit, nemají žádné zkušenosti, nerozumí významu ani systému voleb.

Pracujeme s lidmi, kteří dříve ani nechodili nakupovat. A dnes je na pořadu dne otázka, jak jim přiblížit téma voleb. Ale bohužel to pro ty lidi dnes není téma.

Na oddělení, kde pracuji, měli zájem o možnost jít k volbám 3 lidé z 30.

Já sama jsem řešila dilema, jak lidi, kteří byli z ústavu zvyklí nevolit, vyburcovat k aktivitě? Odpovídali třeba: „Já už volila loni“.

Jak vysvětlit, co to vlastně je na komunální, národní a evropské úrovni?

Zkušenost je, že i pro lidi po desítkách let v ústavu, když jim řekneme, že něco můžou, udělat, ovlivnit, tak to udělají.

Architektonické bariéry na cestě do volebních místností

Někdy je poslední bariérou na cestě k volební urně 10 schodů nebo 4 patra bez výtahu.

T. volil na náměstí, protože do volební místnosti vedlo 10 schodů.

Podpora naplňování volebního práva

Podpora má řadu forem. Především ale je potřeba lidem dlouhodobě pomáhat sledovat, co se děje ve společnosti a politice:

Problém je, když to lidem dojde, až když přijdou volby. Lze vzbuzovat zájem dřív než měsíc před volbami.

Pomáhat lidem sledovat, co se děje v politice a ve společnosti, protože mělo by se to stát tématem lidí, kteří poskytují podporu.

Sebeobhájci přijdou sami s tématem, které slyšeli v TV – kolem migrace, vytvářet prostor pro diskusi, pouštět televizní zprávy a pak nabídnout diskusi k tématu, které je zajímavé.

Lidé s duševním onemocněním měli jasno, protože sledovali politiku.

Ne vždy je jasné, jak může vypadat podpora přímo ve volební místnosti

Lidé mají potíž s tím, jakou podporu poskytnout přímo ve volební místnosti, jak pomoci za plentou.

A potom při akci, jak poskytnou podporu při samotné volbě.

Začít tím jednodušším a dát lidem zažít aktivní zapojení do dění ve společnosti:

Klienti si první volby vyzkoušeli v malé vsi Pístina, kde kandidáty znali osobně. Zjistili, že to není nic moc hrozného, a naučili se, že si mohou vybrat, že je nikdo nenutí k volbám jít.

Začít těmi osobnějsími volbami, kde je méně kandidátů, a které mají komunitní charakter.

Např. jsme vzali lidi na demonstraci, kde přišli na to, že můžou něco ovlivnit.

Vyzkoušet volby nanečisto:

Někde udělali divadlo s volební komisí, plentou, aby si to lidé mohli prakticky vyzkoušet.

Připravit materiály v co nejsrozumitelnější formě

Nabídnout politikům před volbami setkání s klienty a může to být i protiargument proti manipulaci. Kdo z politiků přišel a kdo ne, to o něčem svědčí. Lidi si pamatují, kdo se jak chová – kdo a jak zdraví atd. A navíc je to osvěta.

Pustit si s lidmi debatu kandidátů v televizi.

Nabídnout možnost osobního setkání s politiky nebo si je poslechnout v TV:

Vytiskli jsme obrázky, paní vybírala podle vzhledu a vybrala dobře.

SPMP má easy-to-read materiál, který se dá použít.

Technická pomoc při samotné volbě

Ve volební místnosti lze s člověkem jít za plentu.

Pomohli jsme za plentu, protože má fyzické i mentální postižení.

Technická stránka věci je jedna věc, ale to nestačí. Musíme nabídnout víc, znát smysl voleb atd.

Akce ve volební místnosti maximálně zjednoduší: zejm. připravit si všechno předem doma – zakřížkovat, vybrat lístky a vzít jen ty, které chci použít.

Vysvětlit význam voleb

Zajistit občanskou výchovu pro personál, aby byl s to poskytovat podporu klientům. Nejdřív využívat pracovníky, kteří sami jsou motivovaní.

Vysvětlit důležitost voleb – v čem mohou volby ovlivnit život člověka. Krajské volby nejsou pro nikoho zajímavé. Ale propojovat dění v obci a kraje.

Specifické situace v pobytových službách

- *Jak může nový občanský zákoník hnout s výsledkem voleb v obci: 50 lůžek v ústavu v obci se 190 obyvateli: přibylo 30 voličů z ústavu a pracovníci, kteří byli na kandidátce, dostali víc hlasů než obvykle.*
- *Před volbami kandidát přijde do domova pro seniory hrát na kytaru. Je otázka, jestli zařízení pustí agitátora dovnitř.*

Tento dokument ve formátu *.pdf a další informace týkající se uplatňování volebního práva lidí s tzv. mentálním postižením nebo duševním onemocněním najdete na:

<https://www.kvalitavpraxi.cz/dokumenty/volebni-pravo/>

www.kvalitavpraxi.cz

www.spmpcr.cz